

CİNSİYET VE SİLAHSIZLANMA: KADINLARIN KATILIMINI ARTIRMA

31 Ekim 2000'de Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi; "Kadınlar, Barış ve Güvenlik" gündemi çerçevesinde önemli bir karar almıştır. 1325 sayılı karar (2000), kadınların; çatışmaların önlenmesi, çözülmesi ve barışın tesisindeki önemli rollerini yineleyerek, barış ve güvenliğin korunması ve ilerletilmesine yönelik çabalara kadınların dâhil edilmesinin ve eşit katılımlarının önemini vurgulamaktadır. Bu bağlamda, söz konusu karar, BM'ye üye ülkeler ile ilgili ulusal, bölgesel ve uluslararası kurum ve mekanizmalarda kadınların karar verme mevkilerinin her düzeyinde daha fazla temsil edilmelerini sağlamayı teşvik etmektedir. On yıl sonra, 8 Aralık 2010'da BM Genel Kurulu, kadınların nükleer silahsızlanmaya yönelik pratik önlemlere değerli katkılarına kabul eden ve kadınların silahların kontrolü, silahsızlanma ve yayılmasının önlenmesi konularında karar alma süreçlerinde adil temsil ve etkin katılımını teşvik eden 65/69 sayılı kararı kabul etmiştir. Sonuç olarak, kadınlar insani yardım görevleri dışında da daha fazla rol almaya başlamışlardır. Bu görevler arasında barışı koruma ve çatışma sonrası görevlere ek olarak aynı zamanda resmi barış görüşmelerine ve çok taraflı güvenlik forumlarına katılmaları da yer almaktadır. Bununla birlikte, gözle görülür ilerlemeye rağmen, kadınlar hâlâ bu alanda sorunlar ve engellerle karşı karşıya kalmaktadır.

Kadınların silahların kontrolü, silahların yayılmasının önlenmesi ve silahsızlanma alanlarına katılımı neden önemlidir? İlk olarak, kadınlar dünya nüfusunun yarısını oluşturmakta ve bu basit gerçek, kadınların hayatlarını ve refahını etkileyen konularda karar alma süreçlerine katılma hakkı bağlamında onlara eşit hak vermektedir. Böylece, çok taraflı silahsızlanma diplomasisine kadınların dâhil edilmesi, demokrasi ve cinsiyet eşitliği amaçlarına hizmet etmektedir. Daha da önemlisi, kadınların, çocuklarla birlikte, savaş ve çatışma dönemlerinde en savunmasız gruplar arasında oldukları da acı bir gerçektir. Silahlı şiddet mağdurlarının çoğunluğu erkek olmakla birlikte, kadınlar erkek ortaklarının desteği olmadan çatışma yükünün büyük kısmını üstlenmekte ve cinsiyete dayalı şiddet dâhil olmak üzere savaş bölgelerinde belirli risk ve zorluklarla karşılaşmaktadır. Çoğu erkeğin silahları güç, güvenlik ve itibar sağlayan araçlar olarak algıladığı, çoğu kadının ise silahları imha ve cinayet aracı olarak gördüğü de unutulmalıdır. Bu nedenle, erkek ve kadın deneyimlerini, ve algılarını ve ihtiyaçlarındaki farklılıkları göz önünde bulundurarak, barış ve güvenlik faaliyetlerinde cinsiyet perspektifinin hesaba katılması esastır. Son yıllarda kadınların hem sivil toplum sektöründe görüş bildirimleri, hem de hükümetler arası düzeyde uluslararası güvenlik politikaları oluşturulması üzerindeki etkisi artmıştır. Cinsiyet meselelerinde kaydedilen ilerleme en çok geleneksel silahsızlanma

alanında gözlemlenmektedir. Uluslararası konvansiyonel silah ticaretini düzenleyen (Aralık 2014'te yürürlüğe giren) Silah Ticareti Anlaşması (ATT), silah transferleri ile cinsiyete dayalı şiddet arasındaki bağlantıyı açıkça tanıyan ilk silah kontrol anlaşması olmuştur. Ayrıca, ATT ile ilgili kararlarında BM Genel Kurulu, taraf devletleri ve anlaşmayı imzalayan devletleri, anlaşmanın amacını sürdürme konusunda kadın ve erkeklerin tam ve eşit katılımını sağlamaya teşvik etmektedir. Ağustos 2019'da düzenlenen ATT'ye taraf devletlerin beşinci konferansı, kadınların eşit temsili ve anlamlı katılımını kapsayan cinsiyet ve cinsiyete dayalı şiddet konusunda tematik bir tartışma gerçekleştirmiştir.

Nükleer silahların yayılmasının önlenmesi ve silahsızlanma alanında, cinsiyet eşitliğine yönelik eğilim 2013-2014 yıllarında düzenlenen nükleer silah kullanımının yıkıcı insani sonuçlarını araştıran bir dizi konferans sırasında daha da belirginleşmiştir. Özellikle, kadınların rolünü artırma lehindeki argüman, uzun vadede kadınların iyonlaştırıcı radyasyonun zararlı sağlık etkilerine karşı biyolojik olarak erkeklerden daha savunmasız olduklarını ve kanser gelişimi riskinin daha yüksek olduğunu gösteren bilimsel kanıtlarla desteklenmiştir. Bunun yanı sıra, nükleer silah patlamasının erkekler ve kadınlar üzerindeki sosyal, ekonomik ve psikolojik etkileri arasında da farklılıklar bulunmaktadır. Sonuç olarak, cinsiyete özgü insani sonuçlar ve kadınların nükleer silahsızlanma müzakere forumlarına katılımı konuları Nükleer Silahların Yayılmasının Önlenmesi Anlaşması'nın gözden geçirilmesi sürecinde ilk kez gündeme getirilmiştir. Diğer silahsızlanma forumları da bu alanda ilerleme olduğunu göstermektedir. Özellikle, Biyolojik Silahlar Sözleşmesi'nin (BWC) uygulanmasını güçlendirmek için cinsiyetin önemi üzerine ilk etkinlik, Temmuz-Ağustos 2019'da Cenevre'de düzenlenen BWC uzman toplantıları kapsamında yapılmıştır.

Nükleer silahlara evrensel ve kapsamlı bir yasak getiren (Temmuz 2017'de kabul edilen, lakin hâlâ yürürlüğe girmeyen) ilk yasal bağlayıcı uluslararası belge olan Nükleer Silahların Yasaklanması Anlaşması'nın (TPNW) da cinsiyet konusunu ele alması dikkat çekicidir. Ön sözünde, antlaşma "hem kadınların hem de erkeklerin eşit, tam ve etkili katılımının sürdürülebilir barış ve güvenliğin geliştirilmesi ve kazanılması için temel bir faktör olduğunu" kabul etmekte ve "kadınların nükleer silahsızlandırmaya etkin katılımını desteklemeyi ve güçlendirmeyi taahhüt etmektedir" ibaresi bulunmaktadır. TPNW, ayrıca, nükleer silahların "iyonlaştırıcı radyasyonun sonucu dâhil olmak üzere kadınlar ve kızlar üzerinde orantısız bir etkiye sahip olduğunu" kabul etmekte ve nükleer silahların kullanımından veya testinden etkilenen kişilere cinsiyete duyarlı yardım ihtiyacından bahsetmektedir.

Aynı zamanda, silahların kontrolü, silahların yayılmasının önlenmesi ve silahsızlanma faaliyetlerine katılan kadınların sayısı sürekli bir artış gösterirken, çalışmalar kadınların nükleer silahlar da dâhil olmak üzere güvenlikle ilgili çok taraflı forumlarda yeterince temsil edilmediğini göstermektedir. Ayrıca, liderlik pozisyonlarında cinsiyet dengesizliği söz konusudur, yani pozisyonun önemi arttıkça kadınların oranı düşme eğilimindedir. Örneğin, 2018'de bu forumlara katılan delegasyon başkanlarının %76'sı erkek iken, erkek temsilcilerin toplam oranı %66 olmuştur. Bunun sebepleri arasında uluslararası ilişkilerin derinlemesine cinsiyet temelli yargılarından arınmaması ve genellikle teknik açıdan karmaşık ve politik olarak hassas olan güvenlik konularının geleneksel olarak erkek alanı olarak kabul edilmesi yer almaktadır. Silahların kontrolü, silahların yayılmasının önlenmesi ve silahsızlanma konusunda cinsiyet eşitliğini ilerletmenin önündeki diğer algılanan engeller arasında mevcut durumu değiştirme konusunda isteksizlik, iş-yaşam dengesini koruma zorlukları ve bu alanlarda özellikle de üst düzeylerde kadınların rol modellerinin olmaması yer almaktadır. Bu bağlamda, 2017'de, yeni atanan BM Genel Sekreteri Antonio Guterres'in verdiği söz uyarınca, kadın ve erkeklerin eşit temsiliyle BM Genel Sekreterliği'nin liderliğinde cinsiyet eşitliğinin sağlanması özellikle önemlidir.

Genel olarak, kadınların katılımının artırılması yoluyla uluslararası güvenlik söylemine cinsiyet perspektifinin dâhil edilmesinin, silahların kontrolü, silahların yayılmasının önlenmesi ve silahsızlanma hedeflerinin ilerletilmesine yardımcı olduğuna inanılmaktadır. "Silahsızlanma Gündemi"ni açıklayan Antonio Guterres, "daha fazla kadının dâhil edilmesinin, silahsızlanma tartışmalarının canlandırılmasına yardımcı olacağı ve daha güvenli bir gelecek yaratmak için ortak çabalarımızı geliştireceğini" belirtmiştir. Gerçekten de, erkek egemen uluslararası toplum nükleer silahsızlanma konusunda önemli bir ilerleme kaydedememiştir ve kadınların katılımının düşük düzeyde olması bu alanda anlamlı ilerlemeyi engelleyen faktörlerden biri olabilir. Aksine cinsiyet eşitliği; farklı perspektifler, yeni fikirler ve dikkate alınması gereken yenilikçi çözümler için fırsatlar sağlayacaktır. Bununla birlikte, kadın paydaşların eşit niceliksel temsiline sağlanması kendi başına bir amaç olmamalıdır. Çünkü bu durum, çok taraflı forumları daha kapsayıcı ve cinsiyete duyarlı hale getirmeyecektir. Özellikle siber güvenlik, ölümcül özerk silah sistemleri ve uzayla ilgili yeni güvenlik zorluklarının ortaya çıkmasıyla, gerçek cinsiyet eşitliğine ulaşmak için kadınların her düzeyde katılımının niteliksel yönünün sağlanması daha önemlidir. Hem erkeklerin hem de kadınların tam ve etkin katılımı ve katkısı olmadan sürdürülebilir barışın sağlanması mümkün görünmemektedir.

Politika, Dış İlişkiler ve Güvenlik

- Kazakistan Cumhurbaşkanı Kasım Comart Tokayev eyalet valileri ve devlet kurumlarının başkanlarının katıldığı son olağanüstü hal komisyonu video konferansına başkanlık etti. Tokayev, toplantı sonrasında olağanüstü halin kaldırıldığını ancak korona virüs tehdidinin hala devam etmesi nedeniyle karantina uygulamasının bölgelerdeki durumu gözetmeye göre değerlendirileceğini ifade etti. Cumhurbaşkanı ayrıca ekonomiyi desteklemek amacıyla kriz sonrası döneme için daha önce kabul edilen kalkınma yardımlarına ek olarak bir dizi yeni tedbirin devreye alınacağını açıkladı (Akorda, 11.05.2020).
- Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) Dışişleri Bakanları Konseyi toplantısı, Özbekistan başkanlığında video konferans yöntemiyle gerçekleştirildi. Taraflar, uluslararası gündemde yer alan acil sorunlar ile BDT içindeki iletişim konularını görüştüler. Ayrıca BDT'nin faaliyetleri kapsamında kilit alanlarda işbirliğinin daha da geliştirilmesi ve derinleştirilmesi ile ilgili çeşitli hususları ele aldılar. Toplantıda, korona virüs salgınının ekonomi ve toplumsal refah üzerindeki olumsuz sonuçlarının üstesinden gelmek için ortak çabaların geliştirilmesinin gerekliliğine özel önem verildi (BDT İnternet Portalı, 12.05.2020).
- Şanghay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ) üye ülkelerinin Dışişleri Bakanları, Rus tarafının başkanlığında video konferans yöntemiyle bir toplantı düzenledi. Bakanlar, yeni tip korona virüsün yayılması bağlamında ŞİÖ'nün faaliyetlerini geliştirmeye amaçlayan öncelikli çalışmalarla odaklandılar. Katılımcılar, COVID-19'un sosyal, ticari ve ekonomik artışı şokunun üstesinden gelmek ve bunun bölgesel ve küresel güvenlik ile istikrar üzerindeki etkisini önlemek için uluslararası işbirliğini teşvik etmenin önemini vurguladılar (ŞİÖ, 13.05.2020).
- Kazakistan Ekoloji, Jeoloji ve Doğal Kaynaklar Bakanı Magzum Mirzagaliyev Özbekistan Su Kaynakları Bakanı Şavkat Hamraev ile bir araya geldi. Çimkent'te yapılan görüşmelerde Özbek tarafı, Kazak ve yurtdışından uzmanların katılımıyla Sardoba su rezervuarının teknik denetimini yapmayı kabul etti. Taraflar ayrıca sınıraşan su kütlelerinin ortak yönetimi, kullanımını ve korunmasını konusundaki hükümetlerarası bir anlaşma hazırlanarak imzalanmasını da kabul etti (Tengrinews, 14.05.2020).
- Türkmenistan Dışişleri Bakanı Raşid Meredov, Kapsamlı Nükleer Test-Yasaklama Anlaşması Örgütü (KNTYAÖ) Hazırlık Komisyonu Genel Sekreteri Lassina Zerbo ile video konferans üzerinden bir görüşme gerçekleştirdi. Taraflar, teknik yardım ve Türkmen uzmanların KNTYAÖ seminerlerine ve eğitimlerine katılımı da dahil olmak üzere Türkmenistan ile örgüt arasındaki temel işbirliği alanlarını görüştüler (Türkmenistan Dışişleri Bakanlığı, 13.05.2020).
- Afganistan Cumhurbaşkanı Eşref Gani ve geçen yıl yapılan cumhurbaşkanlığı seçimindeki ana rakibi eski Başbakan Abdullah Abdullah bir ay süren anlaşmazlığa son vererek, güç birliği anlaşması imzaladı. Anlaşmaya göre, Gani, Cumhurbaşkanı olarak kalacak, Abdullah ise Taliban'la barış görüşmelerini yürütmek üzere Ulusal Uzlaşma Yüksek Kurulu'nun başkanlığına getirilecek. Anlaşmada Abdullah'ın, kabine üyelerinin ve eyalet valilerinin yarısını belirleme hususu da yer aldı (Al Jazeera, 17.05.2020).

Ekonomi, Finans ve Enerji

- Kazakistan Ticaret ve Entegrasyon Bakanı Bakhyt Sultanov'un yaptığı açıklamaya göre, ülkenin dış ticaret hacmi 2020'nin ilk çeyreğinde %2,7 büyüyerek 21 milyar dolara ulaştı. Ancak aynı dönemde iç ticarete önemli bir gerileme yaşandı. Bölgeler arasındaki ticaret hacmi endeksi, uygulanan olağanüstü hal nedeniyle Ocak-Nisan döneminde %8,9, Nisan ayında ise %34,8 azaldı. Bakan, toptan dağıtım merkezlerinin inşası ve e-ticaretin geliştirilmesi konularının, ticaret hacminin genişletilmesinde öncelikli gündemler arasında yer aldığını belirtti (The Astana Times, 13.05.2020).
- Türkmenistan, Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) Genel Direktörü'ne DTÖ'ye gözlemci olarak katılmak için başvurduğu mektubunu gönderdi. DTÖ prosedürlerine uygun olarak, Türkmenistan'ın başvurusu DTÖ Genel Konseyi'nin bir sonraki olağan oturumunda dikkate alınacaktır. Türkmenistan'ın DTÖ üyeliği konusu ilk olarak Ocak 2011'de Avrupa Komisyonu eski başkanı Jose-Manuel Barroso'nun Aşakbat ziyareti sırasında gündeme gelmişti (Türkmenistan Dışişleri Bakanlığı, 13.05.2020; Fergana 16.05.2020).
- Ukrayna ve Katar yetkilileri ticaret, ekonomi ve yatırım işbirliği konularını görüşmek üzere telefon görüşmesi yaptı. Taraflar, toplantıda, Ukrayna'da tarım, ulaşım ve tıbbi altyapı alanlarında gelecek vaat eden yatırım projelerinin uygulanması konusuna özel önem verdiler. 2019'da, iki ülke arasındaki ticaret hacmi 90 milyon dolar olarak gerçekleşmiş olup bu rakam, ikili diplomatik ilişkilerin kurulmasından bu yana ulaşılan en yüksek seviyedir (Ukrinform, 15.05.2020).
- Rusya Ulaştırma Bakanı Yevgeny Dietrich'in yaptığı açıklamaya göre, iyimser bir senaryo ile, Rusya'da hava taşımacılığının temmuz ayında uçuşlarına yeniden başlaması durumunda 2020 yılı toplamında yolcu sayısının, bir önceki yıla göre yarı yarıya düşerek 60 milyona ineceği tahmin edilmektedir. Uçuşların sonbaharda başlaması durumunda ise yolcu sayısının yaklaşık 30 milyon civarında olmasını beklenmektedir. 2019'da 128,1 milyon yolcu ile rekor düzeyde yolcu taşıyan Rus havayolu şirketlerinin eski düzeyine ancak Eylül 2021'de ulaşması beklenmektedir (TASS, 17.05.2020).
- Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Dışişleri Bakanı Mike Pompeo, Beyaz Rusya'ya ABD petrolünün ilk sevkiyatının yakında gönderileceğini açıkladı. Petrol teslimatı ABD şirketleri United Energy Trading ve Getka ile Polonyalı ortağı UNIMOT'un yardımıyla gerçekleştirilecektir. Pompeo'ya göre, ABD, enerji kaynakları için Beyaz Rusya gibi ülkelerin itihalat gereksinimlerini karşılamaya hazırdır. Pompeo ayrıca Beyaz Rusya'yı, ABD şirketlerinin ülke pazarına erişimini artırma ve DTÖ katılım sürecini hızlandırmak için gerekli olan piyasa merkezli reformları üstlenmeye çağırıyor (TASS, 16.05.2020).
- İran Ticareti Geliştirme Örgütü'nün ülkenin özel sektörün temsilcileriyle yaptığı bir toplantıda açıkladığı rakamlara göre İran'ın, Avrasya Ekonomik Birliği'nin (AEB) tercihli mallar kategorisine göre yaptığı ihracatı, Kasım 2019'dan Mart 2020'nin sonuna kadar olan dönemde %69 oranında büyümüştür. Taraflar arasında imzalanan geçici ticaret anlaşması nedeniyle İran ile AEB arasındaki ticari ilişkiler artış göstermektedir (IRNA, 11.05.2020).

Toplum ve Kültür

- Türk Konseyi Genel Sekreteri Bağdat Amreyev tarafından yapılan açıklamaya göre, 2020'de Türkiye'de yapılması beklenen Dördüncü Dünya Göçebe Oyunları, COVID-19 salgını nedeniyle ertelendi. Bağdat Amreyev, üye devletlerin ortak çabalarıyla giderek dünya markası haline gelen Oyunlar'ın, 2021'de Türkiye'de, Türkçe konuşan devletlerin ve halkların ortak mirasına layık bir şekilde yürütüleceğine olan inancını da dile getirdi (Türk Konseyi, 14.05.2020).
- Kazakistan Ulusal Akademi Kütüphanesi, Kültür ve Spor Bakanlığı ve Devlet Tarihi Enstitüsü'nün desteğiyle "Altın Orda - Büyük Bozkır Tarihi" konulu uluslararası çevrimiçi konferans düzenledi. Altın Orda'nın 750. yıl dönümünde düzenlenen etkinliğe çok sayıda tanınmış Kazak bilim insanı katıldı. Açılış konuşmasında Uluslararası Türk Akademisi Başkanı Darhan Kıdralı, Akademi'nin Altın Orda'nın yıl dönümüne ilişkin yürüttüğü çalışmalarından bahsetti (TWESCO, 14.05.2020).
- Kırgızistan hükümeti, Sardoba su rezervuarındaki barajın çökmesinden etkilenen Özbekistan halkına insani yardım gönderdi. Kırgızistan Başbakanı Mukhammedkaly Abylgaziev'in imzaladığı karara göre, Kırgız tarafı komşu ülkeye 1,000 ton çimento, 100 ton pirinç ve 10 ton bitkisel yağ ulaştırdı. Daha önce Özbekistan, COVID-19 salgınıyla mücadelede Kırgızistan'a yardım göndermişti (Kabar, 11.05.2020).
- Türkmenistan Dışişleri Bakanlığı, Uluslararası Göç Örgütü'nün (UGÖ) "COVID-19 Salgını Döneminde Yeni İşbirliği Ufukları" başlıklı bölgesel girişiminin çevrimiçi sunumuna ev sahipliği yaptı. Etkinliğe Türkmen yetkililer, UGÖ uzmanları ve UGÖ'ye üye devletlerin ve bağışçı kuruluşların temsilcileri katıldı. Katılımcılar, salgının etkisinin üstesinden gelmek için işbirliğini koordine etmeye yönelik taslak UGÖ bölgesel girişimini ve göçmenlerin karşılaştığı sorunları ele alarak görüş alışverişinde bulundular (Türkmenistan Dışişleri Bakanlığı, 14.05.2020).
- Dünya Sağlık Örgütü Genel Direktörü Tedros Adhanom Ghebreyesus, Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev'e yazdığı mektupta, COVID-19 ile mücadelede önleyici tedbirler aldığı için Azerbaycan'ı tebrik etti. Ghebreyesus, çevrimiçi formatta düzenlenen Türk Konseyi'nin olağanüstü zirvesi ve Bağlantısızlar Hareketi zirvesi gibi salgına yönelik olarak sarf edilen ulusal, bölgesel ve küresel çabaları koordine etmeye amaçlayan çok taraflı diplomasi girişimleri için de Aliyev'e teşekkür etti (Trend, 12.05.2020).
- Rusya Gençlik Hükümetler Birliği, AEB üyesi devletlerin (Ermenistan, Beyaz Rusya, Kazakistan, Kırgızistan ve Rusya) gençlik örgütlerinin temsilcileri için ortak projelerin uygulanması potansiyelini görüşmek üzere bir video konferans düzenledi. Konferans sırasında taraflar, AEB'nin özerk gençlik yürütme organları birliğinin kurulmasını önerdi. Rusya Gençlik Hükümetler Birliği, 2009'da kurulmuş olup, birliğin 72 eyalette 4,000'e yakın üyesi bulunmaktadır (Kazinform, 12.05.2020).